

БЪЛГАРСКИ
ПРЪГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ

ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА И ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

ИЗДАВА ДРУЖЕСТВОТО „ОБЩИ ТРУДЪ“

ГОДИНА II.

КНИГА IV — V. — ФЕВРУАРИ — МАРТЪ

СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА ВЪЛКОВЪ
1895

СЪДЪРЖАНИЕ

КНИГА IV — V.

	Стр.
Стихотворения. Отъ П. П. Славейковъ	1
Сердарътъ, поема отъ Г. Пърличевъ, прѣведе отъ гръцки Г. Баласчевъ	4
Срѣдъ смѣтний шумъ. Отъ И. Вазовъ	19
На раздѣла съ живота. Отъ Т. Кьорнеръ, прѣв. И. Д. Ш.	20
Отговорътъ на Мирза Аббасъ. Отъ Е. Милевъ	21
На истинска служба. Разказъ отъ И. Н. Потапенко	22
Моята роза. Отъ Франсоа Кошиѣ. Прѣв. Д. Печалинъ	66
Въ една нощъ. Стихотворение отъ Ф. Панаѣотовъ	69
Какви индустрии сж възможни у насъ. Отъ А. Къръ- Алановъ	70
Бѣлѣжки за търговията и индустрията на Македония. Изъ рапорта на Carmelo Melia. Отъ М. К. С.	86
Какво пѣщо е физически институтъ. Отъ П. Бахметьевъ.	111
Състояние на учебното дѣло въ Орѣховското учебно окръ- жие прѣзъ 1893/4 уч. год. Отъ Ив. П. Кецовъ	119
Фотография и астрономия. Отъ М. Бъчеваровъ	135
Сръбскиятъ езикъ спрѣмо българския. Отъ Дримколовъ.	140
Гр. С. Пърличевъ. Книжовно-биографични чертици. Отъ Д. Матовъ	157
Нѣколко думи за учебническия прочитъ. Отъ Н. Станевъ.	173

Рецензии и книгописъ.

Ив. М. Гюлмезовъ. Неорганическа химия, часть I. Металонди. Второ издание. Пловдивъ 1893. Отъ Н. С. Бижевъ	186
— Часть II. Метали. Първо издание. Пловдивъ 1893. Отъ Н. С. Бижевъ	190
А. Тошевъ. Учебникъ по ботаниката за горний курсъ III год. отъ основнитѣ училища и за вторий класъ на гимназитѣ. Пловдивъ. 1894 год. Отъ В. Дяковичъ	193
Ив. Ивановъ. Библиотека „Братски Сюзъ“. I. Положението на българитѣ въ Македония. София 1895. Отъ Р. В.	195
Единъ Македонецъ. Митингитѣ въ Княжеството за Македония. София 1895 г. Отъ Р. В.	199
Вардарски. Стамболовщината въ Македония и нейнитѣ прѣдстави- тели. Вiena 1894 год. Отъ Д. Матовъ	201
Д. Шоповъ. Писмо до редакцията	205
Г. К. Курюиновъ. Кжъ отговоръ	205
D. Vikelas. La Grèce byzantine et moderne. Essais historiques. Paris. 1892. Отъ И. Д. Шишмановъ	210
Sagarat Ter-Mkrttschian Die Paulikianer im byzantinischen Kai- serreiche und verwandte ketzerische Erscheinungen. Leipzig 1893. Отъ И. Д. Шишмановъ	223
François Corréе. Pour la couronne, drame en cinq actes en vers. Paris 1895. Отъ И. Д. Шишмановъ	232
Стоянъ Поповъ. Сбирка стихотворения. София 1894. Отъ Д. Матовъ	243
Gustav Meyer. Neugriechische Studien. III. Wien. 1895. Отъ Д. Матовъ	246
Н. Геровъ. Рѣчникъ на българскый языкъ съ тълкувани рѣчици на български и руски. Часть прѣва А. — Д. Пловдивъ 1895. — Отъ Д. М.	247

	Стр.
М. Московъ. История на българската литература. Търново 1895. Отъ А. Т.	247
А. Киселовъ. Начална Алгебра за четвъртий класъ на мъжките и дѣвическите гимназии. Пловдивъ, 1895.	248
Н. Голосмановъ и Ст. Тотевъ. Сборникъ отъ аритметически задачи. Часть I. Пловдивъ, 1895. Отъ Е. Ив.	248
С. Смайлскъ. Спестовностъ, прѣводъ отъ руски. Стара-Загора, 1895.	248
Куртманъ. Задачата на народния учителъ. Ст.-Загора 1895.	249
Иванъ Толевъ. Китаря, Лирически стихотворения. Варна 1895. Отъ М.	249
Prof. D. Ciampolini. I codici paleoslavi della R. Biblioteca Nazionale di San Marco. Roma, 1894. Отъ М. Г.	251

Изъ нашитѣ и чуждитѣ списания.

Български Църковенъ Прѣгледъ, мѣсечно списание. Редакторъ- издатель Игнатий Рилскій. София, 1895 — Медици- ска бесѣда, кн. VIII. — Литературни Записки год. I. кн. I. П.—Народенъ Учителъ, мѣсечно педагогическо спи- сание. Год. I кн. I.—Изворъ, год. IV. кн. I. — Практическо птиневѣдство, год. II. кн. I. — Свѣтъ, год. II. кн. XI и XII. — Българска Сбирка, год. II. кн. III.—Искра, год. V, томъ II, книга 9. — Български Алманахъ, год. четвърта. — Сборникъ на пошитѣ и телеграфитѣ, полумѣсечно спи- сание. Издава отдѣлтъ на пошитѣ и телеграфитѣ. София. кн. I — V. — Периодическо списание, кн. XLVI и XLVIII. — The nineteenth century. November 1894 № 213.—Записки Им- ператорскаго Харьковскаго Университета, 1895. кн. I.	252
--	-----

Книжовни и научни вѣсти.

Рескриптътъ на негово Царско Височество отъ 18. Януари н. г. Отъ П. Д. III. — Тридесетъ-годишниятъ юбилей на проф. М. Драгомановъ. Отъ Д. Д. А — Научната дѣятелность на 66-ия конгресъ отъ естествоиспци и лѣкари въ Виена. Отъ П. Бахметевъ.—Звукътъ въ народната метеорология. Отъ П. Габе. — Абонатътъ. Прѣв. Л. М. — Подъ Игото. Отъ Т. Соподжко. — Новъ способъ за получаванне на онаки негативи. Отъ Р. — Малтъкъ астрономически календаръ. Отъ М. Б. — Двадесетъ и петгодишниятъ списателски юбилей на Ив. Вазова. Отъ П. Д. III.	287
Задъ кулиситѣ на нашата журналистика. Отъ редакц. — Музикална хроника. Отъ Л. III.	319

По правописния въпросъ.

Новата правописна комисія. — Мненията за правописния проект. — — ми или — ме. — Колебанията на нашия правописъ. — Ново дружество за упрощение на френския правописъ.	321
--	-----

Поради етажки и бъркотии въ печатницата, които тра-
ехъ около 40 дена, „Бълг. Пр.“ закъснѣ съ излизаньето си. Все по
тая причина се вмъкнахъ тоя ихъ доста печатни грѣшки, защото пе-
чатницата бѣ принудена да си достави новъ персоналъ, който трѣ-
баше набързо да смогне изданието. Но съща причина бѣхме прину-
дени да издадежъ — противъ нашия принципъ — двѣ книжки заедно.
Молимъ за това прошка отъ г-да абонатитѣ.

Стр. 20. „На раздѣла съ живота“ р. 8 да се поправи: „На вѣки трѣба
съ мене да замине“.

Гр. С. Пърличевъ.

Книжовно-биографични чертици.

Излѣзълъ отъ народа и отраснълъ срѣдъ него, Пърличевъ го обичаше пламенно прѣзъ цѣлия си животъ, и когато настанѣ врѣме за упорна война съ гърцизма, тая любовъ и чувството на правота го побудихъ да се посвети на народното дѣло и да застане на чело на движението срещу фанариотитѣ. За да може човѣкъ да разбере, какво сж спечелили охридяни съ тоя вождъ, трѣба да знае, че Пърличевъ притежаваше силенъ умъ, сума познания и огненъ даръ на словото, че той бѣше доблестенъ български патриотъ, човѣкъ съ енергия и твърдъ характеръ. По тия си черти и по своята сѣдба тоя дѣецъ е единчко лице въ историята на българското възраждане въ Охридъ, гдѣто изобщо е нѣмало недостатѣкъ отъ патриоти. А пъкъ трѣба да си спомнимъ, че възражданъето на Охридъ прѣдставя една отъ най-блѣскавитѣ и славни страници въ нашата нова история, защото тоя градъ има извѣстно историческо минжло.

Но и като писателъ, Пърличевъ възбужда въ насъ не по-малко очудване и уважение, особено като се опознаемъ по-отблизо съ печалната сѣдба на неговитѣ произведения. За да оцѣнимъ Пърличева достойно и отъ тая страна, трѣбва да проучимъ всичко, що е написалъ. До прѣди малко той бѣше извѣстенъ у насъ само като злополученъ прѣводачъ на Омира. Сега ние имаме прѣдъ себе си и други книжовни трудове отъ него, между друго — и крайно любопитна автобиография.

Това произведение, което е написано на 1885 г., а видѣ бѣлъ свѣтъ едвамъ тая година,¹⁾ ще ми служи за главенъ изворъ на тия ми кратки биографични и книжовни бѣлѣжки.²⁾ По своя правдивъ и откровенъ езикъ, по чувството

¹⁾ Сборн. Мин., кн. XI. 1894, стр. 346 — 403. Ржкописецъ, по който се печати това произведение, е писанъ отъ самия Пърличевъ и сега се намира у г. В. Диамандиевъ Той има намисълъ да го прѣдаде за пазене въ Народната Библиотека въ София. Това би трѣбало да стори часъ по-скоро.

²⁾ Освѣнъ посоченитѣ по-долу статии, трѣба да споменѣ тукъ, че краткъ, но непълненъ неговъ животописъ е обнародвалъ Ю. Ивановъ въ Свѣтлина 1892 кн. X и XI. Кѣмъ тая статия направи важни бѣлѣжки и

на естетична мѣрка и по своята занимателностъ, Пърличевата автобиография е първа отъ рода си въ нашата книжнина. Пърличевъ билъ на мнѣние, че биографиитѣ сж полезни съчинения, и на това дължимъ неговата наистина полезна автобиография. Той бѣше скроменъ и лакониченъ, та за жалъ и произведението му излѣзло твърдѣ кратко, непълно. „Многословіето е страшно и умразно“, казва той на едно мѣсто, за да оправдае краткостта на своитѣ автобиографични бѣлѣжки. Цѣли периоди отъ живота си той минува понѣкога съ два три реда.

Освѣнъ това, тия биографични бѣлѣжки страдатъ и отъ нѣкои неточности, и то не въ датитѣ, а въ присждитѣ за другитѣ дѣйци по възражданъето въ Охридъ. Като честолюбивъ човѣкъ, Пърличевъ не е могълъ да се изкаже безпристрастно за нѣкои отъ тѣхъ, а обикновено минава съ мълчание имената имъ, защото прѣзъ живота си тѣ се сблъсвали съ него и не сж признавали първенството му, за това и той не признава изобщо заслугитѣ имъ. Оттукъ е излѣзло извѣстно прѣувеличение на собственитѣ заслуги отъ страна на автобиографа, който до края на живота си сждеше за нѣкои събития субективно. Тия неточности азъ ще посочж по-долу, като се ползувамъ съ други извори. Това, разбира се, ни най-малко не ни принудява да признаемъ цѣлата биография за негодна, „пълна съ самохвалство и укорение на противникитѣ“, както се изрази въ писмото си до мене единъ отъ охридскитѣ стари дѣйци, който днесъ работи енергично на книжовното поле и би могълъ да даде важни разяснения.

* * *

Григоръ Пърличевъ се родилъ на 18 януари 1830 (или 1831?) г. въ Охридъ отъ бѣдни, но честни родители. Баща му умрѣлъ подиръ шестъ мѣсеци, и Пърличевъ останжлъ подъ защитата на майка си, дѣда си и двама брата. Майката на Пърличева била необикновена натура. Пърличевъ не намира думи, съ които да възхваля качества ѝ: той я нарича „благородна, добродѣтелна, свещенна“. Любовь къмъ труда е главната ѝ черта: тя и сама работи неуморно, и другитѣ подканя: „работата е здравіе и честь“, казвала тя. Участие къмъ горчевината на ближния, доблестъ и юнащина въ минута на нещастие — ето качества, които ѝ спечелили все-

поправки Г. Баласчевъ въ Бѣлг. Прѣгл. I. г. кн. VЦ 164. Нѣкои спомени за Пърличева намираме и въ бѣлѣжкитѣ, които почнжж да се печатжтъ въ вѣстн. Съгласне отъ бр. 3 (1894, 2 юли) насамъ подъ заглавие „Изъ длевника на единъ Българскъ учителъ“. Не е мжно да отгадаемъ, че авторжтъ на тия бѣлѣжки е Д. В. Македонски.

общо уважение. Синъ ѝ я обожава. Тя му послужила за образъ въ поемата „Αρματαλός“, гдѣто е извадена умна и сърчена жена, на която донасятъ убить нейния юнакъ. И въ споменитѣ си Пърличевъ е посветилъ на майка си най-трогателнитѣ страници (351, 353, 357, 370, 371, 379). Разбира се, такъва майка не е могло да нѣма влияние върху впечатлителния Пърличевъ.

И дѣдо му (по баща) е игралъ извѣстна роля въ отхраната на Григора. Той билъ пѣргаво, трудолюбиво и мило-сърдо старче. Всѣка сѣбота той ходелъ доброволно да събира милостиня за затворницитѣ. Както е обикновено, внукътъ станжлъ за стареца прѣдметъ на особена любовъ. Григоръ билъ едвамъ на 4 години, когато дѣдо му го научилъ да чете, а слѣдъ това го завелъ при учителъ, разбира се, дървентъ, каквито били всички по него врѣме. Веднажъ битъ отъ него, Пърличевъ се докачилъ и побѣгнжлъ отъ школото. Той се криелъ въ развалинитѣ на градската крѣпостъ и си челъ своитѣ учебници, а сжщо тѣй и рѣкописни пергаменни книги — и намиралъ услада въ тѣхъ, защото ги челъ лесно, ако и да не ги разбиралъ добрѣ.

Старецътъ умира, и сиромашката кжца трѣба да се поддържа съ извѣнмѣренъ трудъ. Не само братията, но и майка му на Пърличева трѣба да отива по чужди кжци да работи. А на дѣтето ставало тежко, като гледало голѣмитѣ мъжки на майка си. То намразява всички богаташи на свѣта: „Како да бѣхъ избранъ за общій отмѣстителъ за бѣднитѣ — казва Пърличевъ въ автобиографията си — всекога съмъ мразилъ, гонилъ и билъ дѣцата на богаташитѣ, на чорбаджитѣ и на учителитѣ си, когато они постѣпвахж гордо съ съученицитѣ ми“. Не по-малко е билъ чувствителенъ Пърличевъ и изобщо къмъ страданията на народа. Съ тѣга на сърцето наблюдавалъ той бѣднитѣ, посърнжли еднородци, карани въ затворъ за данъкъ, и осмивани отъ сребролюбивия калугеръ, комуто се покланятъ. Конакътъ билъ близу до кжщата на Пърличеви, и бѣднжиятъ народенъ дѣецъ често слушалъ какъ бижтъ тамъ „униженнаго Българина“. Чуделъ се той, какъ има хора толкова глупави, щото да обичатъ такъвъ животъ!

Така отъ младини още Пърличевъ става мраченъ и отчаянъ. Болестъта, бѣдността и несправедливоститѣ, които изпитвалъ по-сетнѣ прѣзъ живота си, го накарали още повече да прѣзира страданията и смъртъта. На едно мѣсто той казва: „ни въ юношеството си, ни въ зрѣлость тѣ си, ни въ ста-

ростъ тж си не оцѣнявалъ съмъ живота. Ще повѣрватъ туй поне злосчастнитѣ, ако не всички“.

Въ Охридъ пристига „класенъ“ учителъ, и нашиятъ Григоръ почва да ходи на училище. Но и тоя учителъ билъ като другитѣ. И той, както и приемникътъ му, още по-усърденъ отъ него, прѣподавалъ папагалски на грѣцки езикъ, ученицитѣ нищо не отбирали отъ четеното, а само чели, скланяли и спрѣгали. На единъ изпитъ, устроенъ по желанието на гражданитѣ, само Пърличевъ можалъ да задоволи съ отговора си образования гражданинъ докторъ Робевъ, който изпитвалъ. Сждбата се усмихва Пърличеву . . . Но наскоро най-голѣмиятъ братъ умира, и Григоръ трѣба съ труда си да помага на бѣдното си семейство и въ сждото врѣме да се учи.

Между това учителъ става приснопаметни Д. Миладиновъ, който не приличалъ ни най-малко на оная върволица даскали, що се били смѣнили прѣдъ очитѣ на Пърличева. Миладиновъ прѣподавалъ на грѣцки, защото още не било мислимо инакъ, но каралъ ученицитѣ да прѣвождатъ на български прочетеното. Освѣнъ това, той посочвалъ на ученицитѣ, колко е мъчно да се учи човѣкъ на чуждъ езикъ, и убѣждавалъ училищнитѣ настоятели да въведжтъ български езикъ, но тѣ не искали и да чужтъ. ¹⁾ Ученицитѣ обикнжли Миладинова, защото ги ползувалъ, защото, казва Пърличевъ — „въ всекъ постжпкъ имаше нѣчто си привлѣкателно, словото течеше изъ устжтъ му като медъ, священъ огънь гореше въ очитѣ му“.

Когато Миладиновъ се оттеглилъ, Пърличевъ получава покана отъ гр. Тирапъ (Албания) да стане учителъ за 2500 гроша. Ако и да страдалъ отъ фистула въ крака, който си билъ наранилъ, ако и да му било тежко да се раздѣли съ майка си, той приема прѣдложението и заминава за чужбина, едвамъ на 13-годишна възраст. Слѣдъ една година учителуване той се рѣшава да замине за Атина само съ 1000 икономисани гроша, съ цѣль да учи и да издѣри крака си. Пърличевъ съжалява, че, когато станжло въпросъ за заминаване въ странство, никой не се намѣрилъ да му посвѣтва да замине за Русия, защото тогава въ Охридъ гърмѣли само имената на Атина и Янина. ²⁾

¹⁾ Това свѣдѣние извличамъ отъ единъ ржкописенъ, готовъ за печатъ очеркъ по възраждането въ Охридъ, съставенъ отъ Е. Спространовъ. И тукъ, разумѣва се, се говори за дѣйността на Пърличева. Ср. и К. А. Шапкаревъ, Материали за животоописанието на братия Миладинови . . . 10—15.

²⁾ Когато подиръ нѣколко години охридяни изпратили въ Русия единъ момъкъ да учи, гъркоманитѣ направили отъ това цѣло държавно прѣстжление: вж. Е. Спространовъ, п. м., К. А. Шапкаревъ, 37.

* * *

Въ Атина Пърличева го очаквала „блѣднолика“ бѣдностъ. Той сумѣлъ да спечели нѣкоя друга пара съ частни уроци, но не за дълго врѣме! Трѣбало да напусне най-сетнѣ медицинския факултетъ на атинския университетъ и да се глави учителъ въ Бѣлица (Охридско). Тукъ прослужва той 2 год. съсъ заплата 3000 гр. на година. Сетнѣ отива въ Прилѣпъ съсъ заплата 2800 гр., сетнѣ въ Охридъ — за 3600 гр. на година. Слѣдъ 6 годишно учителуванье тукъ, той спѣс- тилъ 5000 гр. и на 1859 г. пакъ заминжлъ за Атина. Той се записва пакъ по медицината, но, като не му била по сърдце тая наука, занимавалъ се повече съ поезия.

На 1860 г. той прѣдставилъ на конкурса по поезия своята поема ‘O ‘Αρματωλός, която излѣзла отъ всички най- добра, затова ней се паднжла и първата награда. И наистина звучниятъ стихъ, стройната цѣлостъ и омеровското величие на поемата ѝ даватъ право и до сега да се смѣта за едно отъ най-първитѣ новогръцки подражания на класичната поезия. Страшенъ шумъ произвела тая малка поема въ Атинското общество.

Азъ ще се спрж повече върху тая поема, съдържанието на която нѣма да излагамъ тукъ, защото въ настоящата книжка отъ Бълг. Прѣг. (вж. по-горѣ) се печати прѣводътъ ѝ, направенъ отъ Г. Баласчевъ. Една поема изъ живота на нашия народъ, съставена на чуждъ езикъ отъ нашъ еднородецъ, би трѣбовало отколѣ да се яви въ български прѣводъ. Самъ Пър- личевъ се е погрижилъ прѣди нѣколко години за тая работа, и въ ржкописъ се намира единъ неговъ прѣводъ на поемата, въ петостжпни хорейни стихове. ¹⁾ За да дамъ образецъ отъ славяно-българския езикъ, който употрѣбя и тукъ Пърличевъ, привождамъ началнитѣ редове отъ неговия собственъ прѣводъ :

Плачемъ тжтнетъ Галешникъ народнымъ.
Кое зло васъ, братіе, постигло?
Иль плоды вамъ градъ побилъ немирный,
Иль стада вамъ звѣріе потрѣбили?
Ни плоды тамъ градъ побилъ немирный,
Ни стада намъ звѣріе потрѣбили,
Нъ сгубили люты Арнауты
Нашъ славж Кузмана сердара,
Дѣснж ржжж Джеладинбеговж
И насъ тжчжжтъ сквърныма ногама
Гжсты горы прѣжде непристжпны . . .

¹⁾ Съ тоя сжщи ржкописенъ екземпляръ, корегриранъ отъ Пърличевъ, се е ползувалъ и Баласчевъ. Той чини ме си не се досѣтилъ, че прѣводътъ въ стихове, защото е прѣписанъ въ цѣли редове, като че е проза.

Очевидно е, че тоя прѣводъ не е чисто български и не заслужва да се печати, толкозъ повече че на мѣста отстъпва отъ оригинала. Затова добръ е направилъ г. Баласчевъ, като се потрудилъ да направи новъ прѣводъ на това произведение. И сега, като се запознаватъ за прѣвъ пътъ българскитѣ четци съ него, мисля, слѣднитѣ сравнителни бѣлѣжки не ще бждятъ съвсѣмъ лишени отъ интересъ.

Нѣкои и други образи за поемата си взель Пърличевъ отъ народната поезия и битъ. Въ лицето на Кузманова майка Неда той идеализиралъ своята майка. Самъ Кузманъ е историческо лице отъ началото на нашия вѣкъ. Той билъ българинъ родомъ отъ Охридско¹⁾ и се прославилъ съ юнашко изтрѣбване на разбойници. Той по всенароденъ изборъ получилъ покана отъ Охридския феодаленъ господарь Джелядинъ бей, да прѣмахне дебърскитѣ арнаутски чети, които подъ началството на Дервишъ Муча и Османа плѣнили, разорявали и убивали изъ цѣло Охридско. Съ една малобройна дружина, съставена отъ българи, Кузманъ можалъ да избие разбойниците и получилъ обща благодарность. Турскитѣ бейове, отъ злоба, гдѣто били съсипани арнаутитѣ мусулмани отъ единъ християнинъ, мжчили се да склонѣтъ Джелядинъ бега да го убие. Но както бегътъ, така и умната му ханъма виждали въ него юнакъ закрильникъ на мирнитѣ поданици, та го почитали. Най-сетнѣ турцитѣ отровили Кузмана, той паднълъ боленъ и умрѣлъ.

Така се разказва за Кузмана въ Охридско и така почти се пѣе въвъ звучнитѣ пространни пѣсни за него не само въ Охридско, но и въ цѣла Македония, па и въ западната часть отъ княжеството. Една отъ тия пѣсни има 1140 стиха, съ размѣръ 5 + 3, който е типиченъ за тоя мотивъ²⁾.

Именно въ тая пѣсенъ намираме единъ епизодъ, който ввелъ и Пърличевъ въ поемата си. Когато Кузманъ прѣслѣдвалъ разбойнишката чета, сварва я че яде, доближилъ до нея съсъ своята дружина, но заръчалъ да не стрѣлятъ догдѣто разбойниците не станжтъ отъ софрата:

„Слушайте, верна дружина!
Беса да ние държиме:
Яс ко шчо ке ви нарѣчам:

¹⁾ Отъ село Сливово или, повѣроятно, отъ с. Върбани.

²⁾ Вж. Кач. 214 еновск Пер. Спис. XIV 309 — 11 (Етрополе) XVI, 155—161, XXVII 346—372 = Шапк. Сб. № 377 (Охридъ), Шапк. Сб. № 378 и 482. На втората и третата отъ тия пѣсни посвети единъ краткъ разборъ К. Шапкаревъ въ Пер. Спис. XXIII—IV 864—880.

Дур не си пушка яс пушчам,
 Пушка да не си фърляте...
 Оклетия ви оставам ¹⁾
 Дур не вечера вечерат,
 Пушка да не си пушчат —
 На лебот ми е греота!“

Дружината послушала Кузмана. Слѣдъ като се наели хайдутитѣ, трима отъ тѣхъ станжли да игражтъ хоро и да пѣжтъ пѣсень, въ която ругажтъ Кузмана. И тогава той изъ шубръката изгърмява съ пушка и почва битката, която се свършила съ пълна побѣда. Пърличевъ, като взелъ тоя епизодъ, направилъ е отъ него нѣщо съвсѣмъ неестествено. Въ неговата поема Кузманъ праща вѣстителъ и заповѣдва на хайдутитѣ да се обржжаватъ, но тѣ почватъ да се готвжтъ за бой нѣкакъ безъ воля и съсъ страхъ. Очевидно, отстъпката е направена за полза на древногрѣцкитѣ образи.

И юнашкиятъ начинъ, по който Кузманъ съ 18 другари надвива чета отъ 150 души, сжщо тѣй е прѣдставенъ въ разказа на арнаутина въ Пърличевата поема. Но всичко друго въ нея, съставено възъ основа на народната поезия и прѣдания, е съвсѣмъ самостоятелно прѣправено.

Право казва Шапкаревъ, че поемата „се лишава отъ всѣка вѣрность отъ историческа и топографическа страна.... Тя не е друго освѣнъ една богата и висока фантазия на автора, прѣдставена въ едно неподражаемо поетическо искусство, което може твърдѣ много да послужи на грѣцкитѣ поети“.

Но тая фантазия не е била свободна, върху ѝ повлияла, споредъ мене, пакъ нашата народна поезия. Пърличеву се е мѣрнжла народната пѣсень за хайдутина, който погубилъ много сеймени, догдѣ го стигнжтъ заптиитѣ и погубжтъ, и на кото главата донесли въ село, па майка му я познала, и тогава сейменитѣ взели да ѝ разказватъ юнашката отбрана на сива ѝ. Тая пѣсень се започва съ стереотипнитѣ редове:

Отдолу идат сеймени,
 Сеймени бюлюкбашии и пр.

Ето какво е накарало Пърличева да отстъпи отъ народната пѣсень за Кузмана, па и да прѣнесе дѣйствието на своя герой въ Галечникъ, гдѣто Кузманъ не се е подвизавалъ.

За да виджтъ нашитѣ четци, че грѣцката поема на Пърличева и до днесъ все още заема онова лично мѣсто, което ѝ отредило атинското общество при появнянето ѝ на

¹⁾ Заклевамъ ви.

свѣтъ, привождамъ слѣдното мѣсто изъ такъва една конспективна история на ново-грѣцката книжнина, каквато е съставената отъ Рангабе и Сандерсъ. ¹⁾ Това е толкова по на мѣсто, че по тоя начинъ ще си съставимъ понятие и за другата поема на Пърличева — „Скендербей“. Ставридисъ ²⁾ — казватъ посоченитѣ автори — състави въ неримувани стихове ³⁾ двѣ епични поеми „Арматолосъ“ и „Скендербей“. Отъ езика имъ вѣе старина, но той е силенъ и пѣстъръ, като прави сполучлива употрѣба отъ изразителни мощни епитети.

„Главното съдържание и интереснитѣ части на поемитѣ образуватъ многобройни епизоди, духовито съставени и изкусно вплетени въ цѣлото. Само че тѣ страдатъ тукъ тамъ отъ извънмѣрна дългота. И инакъ планътъ на епопеята не е съвсѣмъ безъ недостатъци. Така, голѣма частъ отъ историческото величие на Скендербея, извѣстенъ епиченъ герой, се отнема съ това, че се възпѣва само една отъ неговитѣ побѣди, когато той цѣлъ животъ се е борилъ за свободата на своето отечество. И като кара Господа да се вмѣсва въ човѣшкитѣ дѣла (по примѣра на Омира), той не прави туй винаги сръчно. Така напр. когато Господъ се сърди на грѣцитѣ поради малко достойната за него причина, че тѣ прѣдпочитатъ въ молитвитѣ си името на пророка прѣдъ неговото. Повече си има основа Божиатъ гнѣвъ срѣщу христианитѣ . . . . Обаче гнѣвнитѣ Божии думи (насочени срещу христианитѣ) не се изпълнятъ . . . . Въпрѣки тоя недостатъкъ и нѣкои други, и двѣтѣ поеми притежаватъ многобройни истински епични хубости“.

Но поради това, че въ поемата имало славянски имена, Рангависъ, оцѣнителятъ, не възложилъ приготвения вѣнецъ върху главата на Пърличева. Отива той въ къщи при Рангависа и му се изказва, че е авторъ на ‘Αρματαλός¹⁾. Подиръ нѣколко фрази, Рангависъ за голѣмо огорчение видѣлъ, че Пърличевъ е дебелакъ българинъ, и се опиталъ да го разубѣди отъ българщината, но напусто. Университетътъ му прѣдлага да го прати въ Оксфордъ или Берлинъ да учи на държавни разноски, но той отблъсва това прѣдложение, като казва: „нужда велика е да идж у дома си.“

¹⁾ A. Rangabé u. Daniel Sanders, Geschichte der neugriechischen Literatur . . . 170 — 8. Тая книжка образува VI т. II св. отъ Geschichte der Weltliteratur, издавана въ Лайпцигъ отъ В. Фридрихъ.

²⁾ Г. Пърличевъ.

³⁾ Това е невѣрно за „Арматолосъ“.

⁴⁾ За ония, кийто бихж желали да намѣржтъ изданието на тая поема (Атина 1860), съобщавамъ, че авторътъ ѝ се назовава тукъ Γρηγόριος Σταυριδης ‘ο ἐξ ‘Αχριδος.

Но премията, при все това, дали на отличниъ поетъ. Изведнажъ сиромаштъ Пърличевъ се вижда въ пари. Възъ другитѣ парични награди отгорѣ излиза кралски указъ да му се даватъ 35 драхми на мѣсець (Пърличевъ не рачилъ никакъ да се ползува отъ тоя указъ). Обаче атинянитѣ, които по-прѣди били въ възторгъ отъ него, почватъ да го мразятъ. „Тѣ ме обичахъ — казва Пърличевъ — много и много повече отъ сына и брата, доклѣ се надѣвахъ че въ сърдцето си ще дамъ мѣстно на гърцкитѣ идеи, на Еллинскій духъ; но като видѣхъ че азъ обичамъ народността си повече отъ живота си, всички, както по условію, ме изоставихъ; никой мой пріятель, ни съученикъ, ни съотечественникъ не ме поздравяше. Единъ само Якимъ Сапунджіевъ останъ ми вѣренъ. Съ него често се разговаряхме за отечество“. Съ тоя вѣренъ пріятель, както ще видимъ, Пърличевъ почналъ по-подирѣ своя подвигъ въ Охридъ.

Подиръ това, когато Пърличевъ се научва, че Миладиновци умрѣли въ тъмницата, отровени отъ гърцкото духовенство, той напуща Атина и заминава за отечеството си, съ твърдо рѣшение—да гине или да отмъсти за Миладиновци. Освѣнъ омразата къмъ гърцитѣ, на това рѣшение ще да е помогнало не по-малко и това, че Пърличевъ не уллучилъ своето призвание, та не се е билъ и увлѣкълъ съ науката въ Атина.

* * *

Скрѣбъта за милия учитель и прѣзрѣнието отъ страна на гордитѣ гърци събудили родолюбивото чувство у Пърличава. Никакъ не е чудно, че това става именно въ Атина, съ единъ гърцки възпитаникъ. Гърцкото общество и гърцката книжнина тъмно способуватъ да се развие у човѣка фанатизмъ или патриотизмъ. Пърличевъ не могълъ да се погърчи затова, че вече съзнавалъ народността си и обичалъ народа си. Ние видѣхме, какъ се ражда въ него съчувствие къмъ еднороднитѣ селяни. По-късно, въ Атина, гърцкитѣ студенти се смѣятъ на костурскитѣ мастори, които си говорятъ български, като ги наричатъ „говеда“. Като си спомня за това, Пърличевъ казва: „късаше ми се сърдцето. Оскърбенъ въ народното честолюбіе, тлѣхъ отъ гнѣва“ . . .

На 1861 г. Пърличевъ става класенъ учитель въ Охридъ. Веднага се залавя той, ведно съ Якима Сапунджіевъ, да събужда народа. До една степенъ почвата била подготвена отъ Миладинова, който, слѣдъ една обиколка изъ Македония, ми-

нжлъ и прѣзъ Охридъ, както и отъ негодуванъето срещу без-
 нравствения гръцки владика. Но условията били още такива,
 че трѣбало да се работи тайно и глухо¹⁾. Гърцизмътъ билъ
 още въ силата си, а съзнанието на българитѣ било още слабо.
 Пърличевъ изучава българското писмо, прочита българската
 история и разказва тукъ-тамъ най-потреснитѣ страници изъ
 нея, прѣвожда псалмове на македонско нарѣчие и ги чете въ
 черквата²⁾. Съ какъвъ ли жаръ се е прѣдалъ Пърличевъ на
 тая работа! Той бѣлѣжи накратко въ автобиографіята си:
 „Силно се Богу молехме; но същеврѣменно и работехме.
 Орахме день и нощ да си приготвимъ почвж за сѣние“.

Злоупотрѣбенията на чувовния охридски владика Ме-
 лети накарватъ Пърличева и Сапунджиева да излѣзжтъ съ
 явни проповѣди срещу него, и то на изпититѣ. Колко и да
 не понасяло това на Мелетия, той не можель нищо да направи.
 Подиръ тая рѣчь вървѣли други, не по-малко огнени и без-
 пощадни. Ето какво пише единъ дописникъ отъ Охридъ въ
 вѣстн. Македонія отъ 1867 г. 18 февруари: . . . „самитѣ
 до сегашни гръцки учители, а особито Г. Пърличевъ . . . .
 проповѣдувае въ гръцкитѣ училища съборно за до сегаш-
 ното имъ (ны) заблужденіе. Секъ недѣлж се изговаряжтъ по
 църквитѣ трогателны слова за пострадааніето и досегашното
 ны боледувайнне отъ гърцизмътъ, и оти безъ друго трѣбать
 да го истуркажтъ съсемъ та да видатъ бела виделинж“ . . .

Като сждимъ по едно отъ тия слова, което е напеча-
 тано въ вѣстн. Македонія (1867 г. 15 Іулій), Пърличевъ
 е съчинявалъ образцови слова. Всичко е въ туй слово обмис-
 лено и измѣрено така, щото да произведе сигурно желаемиятъ
 ефектъ върху слушателитѣ. Силни думи, умѣстни и хубави
 образи изразяватъ здравитѣ мисли на оратора, който убѣдва

¹⁾ Прѣди нѣколко години въ Охридъ имало тайно вечерно училище,
 а сетѣ, при Мелетия, явно училище въ прѣдградіето, и въ двѣтѣ се прѣпо-
 давало по български. И тѣ сж помогнали не малко за народното свѣстяванъе
 въ Охридъ. Подробно е разказана сждбата на тия училища отъ г. Спро стран-
 новъ въ горѣказания му трудъ. Ср. и вѣстн. Македонія 1867 г. 2 Септемврій,
 бр. 40. Бѣлѣжж това нѣщо, за да не би нѣкой, като прочете споменитѣ на
 Пърличева, направи невѣрно заключение, че той е билъ първиятъ инициаторъ
 по българско прѣподаванъе въ Охридъ, и че той е билъ единичкитъ вождъ
 на гражданитѣ въ борбата имъ срещу гърцизма. Пърличевъ е билъ най-интели-
 гентниятъ между еднородцитѣ си, той билъ само душа на движението, но той
 не би могълъ нищо да върши, ако да не сж били многобройнитѣ му другари
 патриоти, нѣкои отъ които му бѣхж приготвили и почва.

²⁾ Пърличевъ не споменува, дали въ тоя случай не вървѣлъ по при-
 мѣра на Миладинова, който чель въ черква евангелието и апостола въ бъл-
 гарски прѣводъ, направенъ отъ самия него: вж А. Теодоровъ, Миладинов-
 скитѣ пѣсни и Штросмайеръ. Пер. Спис. XVI 92 У единъ роднина на Мила-
 диновци азъ видѣхъ съ очитѣ си молитви и слова, написани отъ Миладинова
 на стружки говоръ, съ гръцки букви.

братята си да милѣжтъ за родното, за своето, и да се откажтъ отъ чуждото. Жално, че тия слова не сж запазени или не сж издирени. И по туй врѣме, и по-сетнѣ Пърличевъ билъ първиятъ ораторъ въ Охридъ. Когато Пърличевъ въдвори български езикъ въ училището, на 1868 г., ¹⁾ Мелети излѣзълъ отъ кожата си и му скроилъ една клевета.

Зараньта на 27 ноември 1868 г., щомъ Пърличевъ се събудилъ, влизатъ при него жандарми, взематъ му книгитѣ, а него и брата му закарватъ въ затвора. Прѣбрасни и покъртни сцени изъ затвора ни е нарисувалъ Пърличевъ въ споменитѣ си, макаръ че и тукъ той е кратъкъ по обикновение. Ужасъ обзелъ Пърличева, като видѣлъ въ тъмницата и двамата си сестринци. Колко почиталъ народътъ своя духовенъ вождъ и учителъ, може да се види отъ това, че още на първия день единъ приятелъ му донася ястия колкото за сто душъ и му извѣстява, че цѣлъ народъ се моли въ Св. Климентовия храмъ за спасението му и събира помощи. На другия день, слѣдъ единъ истинтакъ у каймакама прѣдъ нѣколко чорбаджии, Пърличева ведно съ по-голѣмия му сестринецъ закарватъ въ Дебъръ, при мютесерифа. Цѣлъ народъ трѣгва да го изпраца. На прозорцитѣ се показвали насълзени очи. Изведнажъ, за общо очудване, единъ жандаринъ извиква: „не плачѣте за него; той не ести за плачене; плачѣте за себе“. Това билъ единъ бивши имаминъ, който отъ голѣма жажда за наука прѣди 5 години билъ дохождалъ при Пърличева да учи география, аритметика и др. прѣдмети. Като албонецъ, той билъ много признателенъ Пърличеву и много му облекчилъ страданията, които не се забавили да послѣдватъ едно подиръ друго. Отъ голѣмия студъ изъ пѣтя браката на Пърличева смалъ не кочениясватъ, а догдѣто стигналъ въ Дебъръ, отича му носѣтъ. Възъ това отгорѣ, Пърличева блѣсватъ въ катила, гдѣто имало несносна воня. И тия мѣста въ запискитѣ сж тѣй любопитни, щото колкото подробни извадки и да направѣж, всичко ще бжде блѣдно сирѣмо оригинала, който и не желяж да замѣстѣж. За извурението, до което дошелъ Пърличевъ тукъ, нека сжди читателятъ отъ това, че, когато щѣли да го пуснатъ отъ тъмницата, той не можалъ да стане съмичкъ, а трѣбало да го дигнатъ за мишцитѣ и да го изнесжтъ. „Още нѣколко дена, казва Пърличевъ, и азъ бихъ свѣршилъ попрището си.“

¹⁾ Споредъ съобщението на г. Д. В. Македонски, по това врѣме Пърличевъ само ржководель Узунова, който прѣдавалъ български, а самичкъ прѣдавалъ на грѣцки, но нередовно.

Върниятъ приятель на Пърличева Як. Сапунджиевъ не го напуснахъ и въ Дебъръ. Той дохожда тукъ ¹⁾ и чрѣзъ подаръци склонява тукашнитѣ паши и владиката Антима, да дѣйствувать за освобождение Пърличева. Антимъ се надѣвалъ да стане охридски митрополитъ, а освѣнъ това, като албанецъ, обичалъ Пърличева, за гдѣто той билъ похвалилъ албанцитѣ въ 'Αρματολός. Докаждатъ и нѣколцина охридски старци да молжтъ мюлесарифа, да освободи Пърличева, и най-сетнѣ сполучватъ.

И когато срещу коледа Пърличевъ билъ пуснатъ, той трѣбвало да иде на гости у мнимия си освободитель, владиката. Но едва успѣлъ Пърличевъ да си почине у дома срѣдъ зарадваното семейство, — и повъ арестъ. Тоя пѣтъ той билъ само интерниранъ въ Дебъръ, за да не може да прѣподава български въ Охридското училище Пърличевъ прѣкаралъ 3 мѣсеца въ Дебърската митрополия и слѣдъ това пакъ се завърнахъ въ Охридъ.

Сега настаняло врѣме да тържествува охридскиятъ народъ. Гръцкиятъ езикъ се изфърля изъ училището, появява се новъ животъ. „Жнахме онова что бѣше отдавна сѣяно,“ казва Пърличевъ: . . . . „правдата въстържествова. Побѣдата бѣше съвършена“. Едвамъ сега се рѣшава Пърличевъ да се ожени, „като на пукъ на мжчителитѣ си“, при всичко че съзнава, че „който иска да се посвети на отечеството си, трѣба да е безбраченъ“.

На свадбата за пръвъ пѣтъ била изпѣна съставената отъ Пърличева пѣсенъ за паданъето на Охридската патриаршия. Тая пѣсенъ, ако и не до тамъ съвършена, въодушевлявала охридянитѣ и имъ вдѣхвала страшна умраза къмъ гърцитѣ и къмъ всячко гръцко. Пърличевъ съчинилъ и друга пѣсенъ противъ гръцкото духовенство.

Гърцизмътъ е най-сетнѣ сломенъ, охридяни получватъ българинъ владика. Но патилата на Пърличева не се свършватъ. Като гордъ и прѣмъ човѣкъ, той не можалъ да живува съ него, и трѣбало да учителствува не въ града, а въ прѣдградиято. Като че ли се свърши смисълътъ на живота му, Пърличевъ отъ тогава насамъ бѣше постоянно раздразенъ, подозрителенъ и рѣдко — доволенъ. Слѣдъ като споходи София, Габрово, Солунъ и др. градове, гдѣто служеше, повечето като учитель, той се пенсионира и се оттегли да прѣкара въ огорчение и разочарование старинитѣ си въ Охридъ. Тукъ се упокои той за винаги на 25 януари 1893 г.

¹⁾ И въ това има разногласие между споменитѣ на Пърличева и на Македонски.

За отчаянието и огорчението, въ което полека-лека дойде Пърличевъ, причина е отъ една страна неговата гордостъ и голѣмо честолюбие, а отъ друга — невниманието на неговитѣ съграждани и изобщо еднородци. Честолюбие и опортитостъ се появяватъ у Пърличева още отъ най-малката му възраст ¹⁾ и го придружаватъ прѣзъ цѣлия животъ. Умнитѣ другари на Пърличева сж разбирали, че неговата раздражителностъ бѣше слѣдствие отъ нервозностъ, че неговата опортитостъ се диктуваше често отъ патриотизъмъ. Д. Македонски разказва (Съгласие, 1894. 9 юли) единъ много любопитенъ случай отъ спрѣчкване между Пърличева и известния патриотъ Г. Чакъровъ отъ Струга. Като останжлъ за нѣколко дена въ Охридъ, Македонски билъ гостъ на Пърличева, който му отстѣпилъ една стая. Единъ вечеръ, като си легнжлъ да спи, Македонски чува страшна врѣва: въ съседната стая Пърличевъ и Чакъровъ сж каратъ и хокатъ единъ другиго. Чакъровъ нарича Пърличева кжсогледъ човѣкъ, егоистъ и пр., а и Пърличевъ не му остая длъженъ. Македонски отива при тѣхъ и се научава, че той е причина на свадата: Пърличевъ желае, да оставжтъ Македонски за учителъ въ Охридъ, а Чакъровъ настоява за Струга, родното мѣсто на Миладинова. Най-сетнѣ, двѣтѣ страни склонили да теглжтъ жрѣби, и Македонски се паднжлъ на Струга. Почерпили се слѣдъ това приятелитѣ и се раздѣлили доволни и весели.

Но понеже не сж били всички като Чакърова и Сапунджијева, Пърличевъ се е смразявалъ съ мнозина другари, га и до сега има негови познати, които още не сж му простили хулитѣ и срднитѣ. Трѣба да се каже, че прѣзъ послѣднитѣ години Пърличевъ се докачваше и отъ най-нищожни гѣща. Кога е станжлъ той минителенъ и докачливъ, не знаж. Азъ го заварихъ вече такъвъ въ Солунъ, гдѣто бѣхме другари като учители въ гимназията. Трѣбваше голѣмо изкуство, а да го упокоишъ, когато почнжтъ да го мжчжтъ съмнѣбията и подозрѣнията, че хората му мислжтъ зло. Особено бѣше жално да гледа човѣкъ, когато на бившия духомъ великанъ е пристори, че го докачжтъ, че не зачитатъ заслугитѣ му — той се люто огорчи, па кипне и — свършжкъ на весело общо настроение . . .

Разочарованията на Пърличева почнжжж съ неуспѣха на неговата прѣводна Илиада. Нѣколко мѣсеца слѣдъ като възтържест-

¹⁾ Вж. Автобиография, 349 — 50, 354 и др.

вувахъ охридяни, слѣдъ като имъ пристигнѣ и владика отъ български родъ и езикъ, Цариградското читалище прѣдлага Пърличеву да прѣведе Илиадата. Пърличевъ приема, но съ условие да изостави монотонното и разточеното у Омера и да съедини хубавитѣ страници така, че да излѣзе цѣло, хармонично нѣщо. Читалището склонява, и Пърличевъ напечатва първитѣ двѣ пѣсни прѣведени по тоя начинъ. Редакцията на Читалище възхвали прѣвода до небеса, но безпощадната и здрава критика отъ Неша Бончевъ го направи прахъ и пепелъ, изкара прѣводача за невѣда и го осмѣя. Може би, неумѣстната похвала отъ редакцията на Читалище е ядосала Бончева, и затова неговата присѣда излѣзе по-неумолима, отколкото трѣбаше. Справедливо осѣди Бончевъ прѣводача, за гдѣто съкратява Омера и гдѣто измѣнява и самия размѣръ на оригинала. Но за жалъ, той се нафърли върху Пърличева, безъ да оцѣни неговитѣ изразителни провинциализми, както и неговата поетска дарба. Бончевъ подѣйствува на Пърличева силно, но убийтсвено, врѣдно: Пърличевъ фърля въ огъня останѣлата частъ отъ прѣвода. Но то не е всичко. Той се убѣдява, че не знае българския книжовенъ езикъ и почва отново да прѣвожда Илиадата, но вече на славяно-български езикъ. Тоя прѣводъ е довършенъ и се пази въ рѣкописи, но за нашата книжнина е още по-маловаженъ отъ първия: и самичкъ Пърличевъ признава за него, че „не мерише много на български“ (Автобиография, 400). ¹⁾ Затова и нѣма нужда, нито полза, да се печати сега тоя прѣводъ, а добръ би било да се даде да се пази въ Софийската Народна библиотека.

За литературното отчаяние на Пърличева може да се сѣди и отъ това, че на 1889 г. подъ прѣвода на „Гимнъ Калимаха и Омира“ той се подписва „Гр. С. Пърличевъ, убитый българамъ“. За тоя изходъ, споредъ мене, сѣ еднакво виновни, както своенравието и честолюбието на Пърличева, тѣй и безобзирното отношение на Бончева и необмисленитѣ думи и постѣпки на Читалище. Бончевъ не указа пѣтя, по който Пърличевъ би могълъ да трѣгне и да бѣде добръ прѣводачъ. Трѣбаше да се се съвѣтва Пърличевъ да чете повече български книги съ чистъ езикъ, напр. Безсоновитѣ и Славейковитѣ народни пѣсни и пр. Тогава езикътъ на Пърличева може би щѣше да се подобри, ако изобщо не бѣше късно за това. А намѣсто туй, Читалището праща Пърличеву руския прѣводъ на Илиадата и руски рѣчници! Ето защо нашиятъ прѣводачъ

¹⁾ На такъвъ езикъ се пази и прѣводъ на една частъ отъ „Скендербегъ.“

ударилъ по кривъ пѣтъ. И трѣба да се забѣлѣжи, че той трѣгналъ по тоя пѣтъ до появянѣто на Бончевата критика. За туй, ако има нѣкого да обвиняваме за убийство на талантъ, то е Читалището, а не Бончевъ. Идеята за общославянска книжнина се бѣ загнувдала въ главата на Пърличева, и той не съобрази, че бѣше минжло вече врѣмето за славяно-български езикъ, за славяно-сърбски и пр.¹⁾

Мжнотиитѣ, които Пърличевъ трѣбало да сподвие, за да пише на тоя изкуственъ езикъ, ще да сж били толкова по-голѣми, че той си служелъ съ него, както ми се чини, само за стихотворения, но не и за прозаични дѣла, каквито сж: Автобиографията, прѣводѣтъ на нѣкои глави отъ Ариосто и др. т. За тѣзи мжнотии Пърличевъ загатва въ своето послание до царя освободителя Александра II, въ честь на когото той написалъ една възторжена ода на своя славяно-български езикъ.²⁾ Като поднася императору своитѣ стихове, той казва, че ги е съставилъ отколѣ (дата — окт. 1878), ако и да не знаелъ ни една славянска ритма, тѣй като наново и слабо изучилъ „славянския“ езикъ. Въ сщцото врѣме той съзнава, че стиховетѣ му не сж достойни за печатъ: „Мы по Греческій пѣли какъ лебедь, и не хотимъ по Славянски пѣтъ какъ филинъ.“

Сега се изказва съжалѣние не само за това, че нашата книжнина, съ ранното оттеглянѣ на Пърличева отъ книжовното българско поле, се лиши отъ неговитѣ плодове, но и за това, че неговитѣ трудове се прѣкъснѣхъ и не можихъ да съдѣйствуватъ върху образуванѣто на българския книжовенъ езикъ, като внесжтъ въ него македонски елементи. Напрасно е да съжаляваме за това, което не могло и да стане. Елементитѣ, които ще влѣзжтъ въ книжовния ни езикъ изъ македонскитѣ говори, не ще бжджтъ особено много. Политишкиятъ и умствениятъ животъ на българския народъ намѣри срѣдище на изтокъ. Народното ни свѣстяванѣ се почнѣ отъ западъ, но по-новитѣ ни книжовни дѣйци по журналистика, поезия и педагогия бѣхъ повечето изъ източнитѣ краища. Освѣнъ Пърличева, имало е у насъ и други книжовници изъ Македония, но тѣ бѣхъ твърдѣ малко на брой, и, главното, нѣлаше помежду имъ нито единъ особено плодovitъ. Партени

¹⁾ Вж. Гр. С. Пърличевъ, Автобиография, 399—400; К. Величковъ, Прѣводѣтъ на „Илиада“ отъ Григоръ Пърличевъ (Календарче св. Кирилъ и Іеродий за 1894 год. Солунъ. 1894, стр. 31—52); бѣлѣжки отъ Д. Матовъ въ Бълг. Прѣгл. год. I, кн. V 152, отъ Е. Спространовъ ib. VI 167—170 отъ А. Теодоровъ, 170—172.

²⁾ Тая ода е напечатана въ спис. Лоза, год. I, кн. V (1874) 24—6.

Зографски (родомъ отъ Дебърско), сътрудникъ на Български Книжици, написа твърдѣ малко нѣщо. К. Шапкаревъ (родомъ отъ Охридъ), който отъ съврѣменнитѣ писатели употрѣба найвече елементи македонски, и то въ рѣчника, пише, повечето етнографски трудове, които не се четѣтъ отъ мнозина. Ако е вѣрно, че поетитѣ и повѣствователитѣ оказватъ найгольмо влияние въ образуванъето на книжовния езикъ, пакъ не може да се прѣдрече много за македонскитѣ говори, които иматъ съвсѣмъ малко прѣдставители въ поезията. Жинзифовъ бѣше слабъ поетъ, и неговиятъ езикъ се прѣдставя и за единъ македоноцъ като нѣщо изкуствено. К. Миладиновъ умѣеше чудно да съчетава своя родни говоръ съ източното нарѣчие, и написа звучни и поетични стихотворения, но, за жаль, тѣ сж малко на брой. И при всички тия условия, ние виждаме въ нашия книжовенъ езикъ доста елементи отъ западнитѣ и македонскитѣ говори: форми като издирвайки, излизайки и пр., ясното изговаряне на гласнитѣ и т. н. Колкото за рѣчника, тукъ вече всички писатели би трѣбало да залѣгатъ еднакво да го обогатяватъ, като внасятъ думи изъ разни български говори. Македонскитѣ говори сж повлияли вече въ извѣстна степенъ върху книжовния ни езикъ, па и за напрѣдъ ще внасятъ въ него по нѣщо, но повече не щѣхъ тѣ да подѣйствуватъ, и да бѣше прѣвелъ Пърличевъ цѣлия Омеръ и други класични автори.

Най-вече трѣба да съжаляваме, че умствениятъ и духовниятъ животъ на българитѣ въ Македония не е получилъ още ония размѣри на развитието, които сж необходими, за да могатъ македонцитѣ да повлияжтъ по-силно мощно върху книжовния ни езикъ. За сега книжовниятъ обмѣнъ на мислитѣ между източнитѣ и западнитѣ българи е слабъ, и резултатитѣ отъ взаимодѣйствието — нищожни. Затова би трѣбало, нашитѣ писатели, особено белетриститѣ, да черпжтъ по-често и повече отъ богатството на западнитѣ говори. Примѣрътъ на Вазова заслужва подражание.

Д. Матовъ.